

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 22.6
Vrnjacka Banja, Serbia, March, 2018

UDK 37

**INTERNATIONAL
JOURNAL**

ISSN 2545 - 4439
ISSN 1857 - 923X

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

KIJ Vol. 22 No. 6 pp. 1455 - 1894 Skopje 2018

Global Impact & Quality Factor 1.322 (2016) <http://globalimpactfactor.com/knowledge-international-journal/>

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 22.6
Vrnjacka Banja, Serbia, March, 2018

KNOWLEDGE

KNOWLEDGE - INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL 22.6

Promoted in Vrnjacka Banja, Serbia

16-18.03.2018

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 22.6
Vrnjacka Banja, Serbia, March, 2018

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 22.6

EDITORIAL BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Venelin Terziev PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Cezar Birzea PhD, Ljubomir Kekenovski PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Ivo Zupanovic, PhD, Savo Ashtalkoski PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Lasto Spasovski PhD, Mersad Mujevic PhD, Milenko Dzeletovic PhD, Margarita Koleva PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Predrag Trajković PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Nedzat Koraljić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Lisen Bashkurti PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

For editor

Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE

International Journal Scientific Papers Vol. 22.6

ISSN 1857-923X for e - version

ISSN 2545-4439 for printed version

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academician Prof. Vlado Kambovski, PhD

Vice president: Prof. Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management - Skopje (Macedonia)

Members:

- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Korablev PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Azra Adajalic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Boshkovic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola(Macedonia)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Emilija Djikić Jovanović, PhD, High School of Arts and Technology, Leskovac (Serbia)
- Prof. Erzika Antic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”,

- Bujanovac (Serbia)
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
 - Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
 - Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
 - Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
 - Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (Macedonia)
 - Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
 - Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
 - Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
 - Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
 - Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (Montenegro)
 - Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
 - Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
 - Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO , Bitola (Macedonia)
 - Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
 - Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
 - Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forschung und studium, Wien (Austria)
 - Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Krasimir Petkov, PhD, National Sports Academy “Vassil Levski”, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
 - Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
 - Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
 - Prof. Ljubomir Kekenovski PhD, Faculty of Economisc, UKIM, Skope (Macedonia)
 - Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
 - Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (Macedonia)

- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Mitko Kotovchevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Margarita Koleva, PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Margarita Bogdanova PhD, D.A.Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Marija Mandaric PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
- Prof. Nenad Taneski PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (Macedonia)
- Prof. Nevenka Tatkovic PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Nedzat Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)
- Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
- Prof. Primož Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)
- Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
- Prof. Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
- Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Immunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Stefanov PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)

- Prof. Sasho Korunoski, Rector, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Sofronija Miladinovski, PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Sreten Miladinovski, PhD, Dean, Faculty of Law, MIT University (Skopje)
- Prof. Snezhana Lazarevic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Svetlana Trajkovic PhD, High School of applied professional studies, Vranje (Serbia)
- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Saad Motahir PhD, High School of Technology, Fez (Morocco)
- Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Trayan Popkochev PhD, Dean, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)
- Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Tomošević, PhD dekan, Fakultet za inženjerski menadžment, Univezitet Union "Nikola Tesla", Beograd, (Srbija)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Zlatko Pejkov, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zoja Katru PhD, Prorector, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

ORGANIZING COMMITTEE

- Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (Macedonia)
- Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)
- Snežana Milićević PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Evdokia Petkova, South West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Marios Miltiadou, PhD, Aristotle University of Thessaloniki, Thessaloniki (Greece)
- Azra Adžajlić – Dedović PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Mischo Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Branko Bosković PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Bulgaria)
- Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Tarnovo (Bulgaria)
- Isa Spahiu PhD, International Balkan University, Skopje (Macedonia)
- Hatidza Berisha, Military Academy, University of Defense, Belgrade (Serbia)
- Violeta Dimova, PhD, University “Goce Delcev”, Stip (Macedonia)
- Mirjana Borota – Popovska, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Izet Zeqiri, PhD, South East European University, Tetovo (Skopje)
- Ekaterina Arabska, PhD, Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo (Bulgaria)
- Rumen Valcovski PhD, Immunolab, Sofia (Bulgaria)
- Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)

Contents

EARLY FOREIGN LANGUAGE LEARNING – METHODOLOGY ASPECTS	1473
Veselin Chantov.....	1473
EFFECTIVENESS OF THE PERFORMANCE OF NATIVE LANGUAGE TEACHER'S SPEECH BEHAVIOR AS AN EXPERT EVALUATOR OF STUDENTS' WRITTEN TEXTS.....	1479
Snezhanka Dobreva	1479
LITERARY TEXT AND ITS IMPLICATIONS IN TEACHING LANGUAGES	1485
Violeta Dimova	1485
Snezana Kirova	1485
Dragana Kuzmanovska	1485
STRUCTURAL-SEMANTIC NOUN MODELING IN THE GERMAN AND ALBANIAN LANGUAGE	1489
Alida Emini.....	1489
Arben Djemali.....	1489
GRAMMATICAL EVIDENTIALITY IN MACEDONIAN AND BULGARIAN LANGUAGE LEARNING AS A SECOND/FOREIGN LANGUAGE.....	1497
Igor Stanojoski	1497
CHARACTERISTICS OF MIHAIL RENDZOV'S POETRY	1503
Violeta Martinovska.....	1503
THE ROLE OF INPUT IN THE TEACHING OF GRAMMAR IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION.....	1507
Violeta Nikolovska	1507
KRASHEN'S THEORY OF SECOND LANGUAGE ACQUISITION.....	1511
Vesna Koceva	1511
ANDRIC'S AND SELIMOVIC'S COMPREHENSION OF ARTS.....	1519
Kemal Džemić	1519
Ahmet Bihorac	1519
Alisa Džemić.....	1519
CONTRASTIVE ANALYSIS OF FAIRY-TALE ELEMENTS IN THE WORKS OF HRISTO PETRESKI AND MARKO CEPENKOV	1525
Jovanka Denkova.....	1525
Natasa Dimitrova	1525
MODALITY MARKERS IN THE SPEECH ACTS OF ASSURANCE IN ENGLISH AND BULGARIAN SPOKEN DISCOURSE	1533
Deyana Peneva.....	1533
ALHAMYADO LITERATURE IN SANDZAK	1539
Ahmet Bihorac	1539
Kemal Džemić	1539
Alisa Džemić.....	1539
THE LANGUAGE OF THE DIGITAL AGE	1545
Miroslava Tsvetkova.....	1545
THE NOTION OF ONLINE TEACHING FOR ENGLISH LANGUAGE ACQUISITION.....	1553
Slobodanka Đolić.....	1553
A CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE CATEGORY OF GENDER IN ENGLISH AND ALBANIAN NOUNS.....	1559
Edita Kamberi Spahiu.....	1559

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 22.6
Vrnjacka Banja, Serbia, March, 2018

Isa Spahiu.....	1559
THE PERSON FOR A SALIENT FEATURE METONYMY IN ENGLISH AND BULGARIAN MEDIA TEXTS	1563
Aleksandra Aleksandrova	1563
MUSINE AND ALBANIAN LITERATURE	1567
Ermelinda Kashah.....	1567
ENGLISH LANGUAGE KNOWLEDGE COMBINED WITH ICT – KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS	1571
Ivana Ćirković-Miladinović.....	1571
Radmila Milovanović.....	1571
Biljana Stojanović.....	1571
THE RECEPTION OF LITERARY WORKS BY MEANS OF MODERN MEDIA.....	1577
Buba Stojanovic.....	1577
PARALINGUISTIC ELEMENTS OF NON-VERBAL COMMUNICATION.....	1583
Alica Arnaut.....	1583
Jovana Jokanović.....	1583
THE DYSTOPIAN SCIENTOCRACY IN BRAVE NEW WORLD BY ALDOUS HUXLEY	1589
Emine Shabani	1589
PHENOMENON OF CHILDHOOD AND THE POWER OF LANGUAGE IN THE NOVEL ALICE IN WONDERLAND BY LEWIS CARROLL.....	1597
Danijela Mišić.....	1597
THE IMAGE OF CHILDHOOD IN THE CHILDREN’S PROSE OF VELKO NEDELKOVSKI	1601
Silvija Apostolovska	1601
Jovanka Denkova.....	1601
TEENAGERS’ SKILLS OF SELF-MONITORING AND SELF-CONTROL WITH REGARD TO OBSERVING LANGUAGE NORMS DURING WRITTEN PRODUCTION IN THE FOREIGN LANGUAGE	1607
Penka Nikolova Avramova.....	1607
THE PROBLEM “CHILDREN’S SUBCULTURE” AND ITS PLACE IN THE PROCESS OF SOCIALIZATION OF PRESCHOOL CHILDREN	1611
Maria Georgieva	1611
OSMOSIS – A METHOD OF TEACHING STUDENTS IN A BULGARIAN LANGUAGE PREPARATORY COURSE.....	1615
Detelina Mileva.....	1615
Christina Spassova.....	1615
TURKISH LANGUAGE TEACHING IN MACEDONIA AND BOOKS THAT ARE PUBLISHED	1621
Mahmut Chelik	1621
Zeki Gurel.....	1621
THE ROLE OF READERS AND RECEPTION THEORY IN POSTMODERN LITERATURE.....	1626
Mirela Bašić.....	1626
ABOUT GENDER IN OUR LANGUAGE.....	1633
Esmeralda Mustafić	1633
RENARRATION OF PRESENT TENSE IN MACEDONIAN LANGUAGE.....	1637
Igor Stanojoski.....	1637
INTEGRATIVE APPROACH TO DIRECTED ACTIVITIES IN BASICS OF SCIENCE AND ENGLISH LANGUAGE	1641

ГРАМАТИЧКАТА ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ И ПО БУГАРСКИ ЈАЗИК КАКО ВТОР/СТРАНСКИ

Игор Станојоски

Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Македонија, igor.stanojoski@ugd.edu.mk

Резиме: Евиденцијалноста како јазичен феномен се манифестира преку пренесување на информација во врска со изворот на информацијата: дали е таа добиена преку личен пристап или сведоштво на дејството или преку вторична информација добиена од втора рака. Притоа, самото прекажување може да подразбира низа на придружни информации во врска со ставот на зборувачот. Во повеќето јазици во светот евиденцијалноста се изразува со лексички средства, додека во македонскиот и во бугарскиот јазик таа се изразува преку специјални граматички форми и времиња (иако тие може да бидат придружени и од лексички средства). Граматикализираната евиденцијалност во македонскиот и во бугарскиот јазик вообичаено се смета за егзотична специфика на овие два балканословенски јазици. Во изучувањето на македонскиот и на бугарскиот јазик како втор/странски, граматичките евиденцијали предизвикуваат тешкотии кај студентите. Евиденцијалноста предизвикува и прагматични ефекти врз јазичната употреба, па тоа ја прави уште поважна во говорот на странските изучувачи. Погрешната употреба на директни евиденцијали наместо индиректни, од соговорникот ќе биде сфатена како лажно сведоштво. Освен тоа, евиденцијалноста е комплексна категорија која не се состои само од прекажување, иако прекажувањето е најважниот нејзин дел. За прекажување на минатите и на сегашните дејства во македонскиот и во бугарскиот јазик се користат

1497

формите на стариот перфект. Но овие форми имаат цел спектар на можни граматички значења: дубитативно (недоверливо, иронично), адмиративно, конклузивно, т.н. значење на *unprepared mind*, прекажување на минати и на сегашни дејства. Во овој труд ги анализираме граматичките евиденцијали во македонскиот и во бугарскиот јазик од аспект на применетата лингвистика, како и методите за изучување. За основа на овој труд беше искористена работата со чешките, полските и украинските студенти, кои го изучуваат македонскиот јазик. Исто така, беа искористени и лични и туѓи искуства со изучувањето на бугарскиот јазик. Еден од првите проблеми на кои наидуваат студентите, е традиционалната лингвистичка терминологија, присутна во учебниците по македонски/бугарски јазик за странци. Во овој труд изложив свои видувања и предлози за упростување на традиционалниот пристап. Исто така, анализирав неколку методи што би можеле да се применуваат во наставата. На пример, позитивно го оценив методот на преведување на избрани текстови, придружено со дискусија со лекторот.

Клучни зборови: евиденцијалност, македонски, бугарски, јазик

1. ВОБЕД

Анализата на граматичките средства на евиденцијалноста во македонскиот и во бугарскиот јазик, како и правилата на нивното функционирање, треба да биде од помош во применетата лингвистика и да придонесе за создавање поефективни методи во изучувањето на двата јазици. Конфронтативното проучување на македонскиот и бугарскиот јазик и, конкретно, на функционирањето на глаголските граматички категории исто така, дури и повеќе, треба да ни помогне во подобрувањето и на учебниците помагала наменети за изучување на овие два балканословенски јазици.

Од друга страна, во учебниците по македонски и бугарски како втор/странски јазик силен печат има оставено конкретната лингвистичка традиција, кои несомнено имаат големи недостатоци од конзервативна природа. Во применетата лингвистика честопати се заборава вистинската цел на наставата по странскиот јазик, па таа ѝ се подредува на лингвистичката традиција, дури и по цена тоа да не ги носи потребните резултати во говорот на студентите. Последново особено доаѓа до израз во бугарската применета лингвистика. Поради третманот на прекажаноста како посебен глаголски начин и поради строгото изделување на посебни парадигми во случаи кога тие меѓусебно се разликуваат само по присуството/отсуството на помошниот глагол во третото лице на еднината и множината, во бугарската применета лингвистика се добил систем на форми на минатите времиња, кој во очите на странскиот студент ќе изгледа крајно компликувано и гломазно. Пристапот на македонската лингвистика е многу поприватлив за странските изучувачи, иако и овде инвентарот на формите е далеку од едноставен, особено во споредба со небалканските словенски јазици.

Спротивно на најголемиот дел од учебниците по бугарски и по македонски јазик како странски, кои остануваат верни на матичната лингвистичка традиција, колку и да е конзервативна таа, во учебниците по македонски јазик за Украинци: *Македонска мова* (Станојоски 2009б) и за Чеси: *Makedonština* (Stanojowski 2012), чијшто автор сум јас, го упростив системот на минатите времиња до тој степен, што дури и ги преименував. Така, термините *минато определено време* и *минато неопределено време*, ги заменив со термините *минато просто време* и *минато сложено време*. За ваквото решение бев поттикнат од фактот што мнозинството студенти од Полска, Украина и Чешка имаат големи тешкотии и слаб успех кога од нив ќе се побараше од некој глагол да образуваат форма на минатото определено свршено време на пример. Термините *определено* и *неопределено* се поврзани со значењето и употребата на формите (временска определеност или неопределеност, односно неопределеност сфатена како дистанца, под која би се опфатила и прекажаноста), додека термините *просто* и *сложено* директно се поврзуваат со формалните карактеристики на формата. Употребата на термините *минато просто* и *минато сложено време* ја бев испробал во наставата уште пред настанувањето на споменатите два учебници. Навистина, овие термини се покажаа целесобразни, им ја олеснија работата на студентите и осетно го скратија времето што им беше потребно успешно да ги решаваат задачите од типот „напишете ја формата за минато просто/сложено време од глаголот X“. Понатаму во наставата преминавме и кон ново упростување, па ги исклучивме термините *свршено* и *несвршено* време. Наместо тоа, на студентите им беше кажано дека минатото просто/сложено време се образува малку поинаку од свршените глаголи отколку од несвршените глаголи. Ова беше возможно бидејќи во македонскиот јазик, особено во оној т.н. културен дијалект, кој во денешно време го слушаме во медиумите, свршените времиња се образуваат речиси исклучиво од свршени глаголи, а несвршените од несвршени. Истата постапка не е применлива во методиката на бугарскиот јазик затоа што

таму доследно се чуваат имперфективниот аорист и свршената л-форма од несвршени глаголи. Затоа во бугарскиот јазик аористот и имперфектот и свршената и несвршената л-форма мора да се држат одвоено.

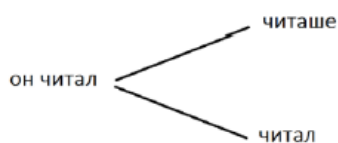
2. ПРИРОДАТА НА ПРОБЛЕМОТ

Најголем дел од своите заклучоци во врска со усвојувањето на граматичките категории на македонскиот глагол ги имам изведено врз основа на своето сопствено искуство, акумулирано во текот на мојата работа со студентите од Украина, Полска и Чешка. Првите/мајчините јазици на овие студенти се словенски јазици што не ја познаваат граматичката евиденцијалност. Оваа граматичка категорија за нив е „егзотична“, односно онаква за каква што ја сметаат и лингвистите (Куцаров, Гершиков и др.).

Не само во врска со евиденцијалноста, туку и во врска со многу други граматички категории дојдов до заклучок дека изучувачите на странскиот јазик најмногу тешкотии имаат во усвојувањето на оние форми, чијашто дистрибуција е обусловена од граматичка категорија непозната во нивниот прв јазик. На тоа место во употребата на јазичниот систем на вториот јазик треба да се очекуваат и најмногу грешки. На пример, Македонецот што изучува кој било небалкански словенски јазик најмногу грешки ќе прави во употребата на падежните наставки. На оваа тема имам посветено еден труд под наслов *Категоријалноста како фактор за девијации* (Stanojovski 2009).

И преведувачот и изучувачот на странскиот јазик се во неповолна позиција кога во вториот јазик има повеќе единици кои одговараат на помалку од првиот јазик, а во поволна позиција тогаш кога на една единица од првиот јазик одговара една соодветна од вториот јазик, како и тогаш кога на повеќе единици од првиот јазик соодветствуваат помалку во вториот јазик. Под единици овде подразбираме јазични единици од кој било тип: лексички, морфолошки, глаголско време, граматичка категорија итн. Поинаку е кога има слобода во изборот меѓу две единици од вториот јазик, без разлика што на нив одговара една единица од првиот. На пр. македонскиот зборуваач на украинскиот јазик нема проблем во изборот меѓу аналитички и синтетички футур, зашто меѓу нив нема семантичка (туку само стилистичка) разлика, па правилни ќе бидат и *робитиму* и *буду робити*. Слично е со употребата на аористот и имперфектот наспрема перфектот во српскиот јазик.

Рускиот студент што го изучува македонскиот јазик, обидувајќи се да раскаже некој минат настан, треба да направи правилен избор на времето.

3. МЕТОДИ

Работата на наставникот се состои во тоа да го научи студентот правилно да ги образува формите на минатите времиња, а потоа и да донесе правилна одлука во врска со тоа кое од нив ќе го употреби. Во погорниот пример намерно избравме глагол од а-групата, која е формално наједноставна, така што можеме да се сконцентрираме на изборот на времето – на изборот меѓу минатото определено и минатото неопределено време.

Овој избор не спаѓа во наједноставните, ни за усвојување ни за објаснување, најмногу затоа што не зависи од една единствена граматичка категорија. Ако треба да се одреди таква категорија, тогаш тоа би била категоријата дистанца, која, од своја страна, воопшто не е еднообразна.

На студентите во наставата им го предложив следниов графикон:

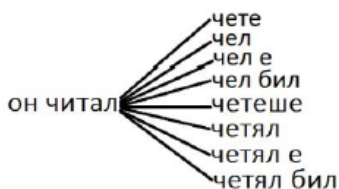

Студентот што ќе се раководи според овој графикон, треба прво да размисли дали предава информација добиена од втора рака. Во тој случај го избира минатото неопределено време без додатни размислувања. До колку не прекажува, тогаш треба да размисли дали сака дејството да го претстави само како резултативно, односно дека некогаш воопшто се случило или никогаш не се случило, без да биде битен моментот на случувањето.

Графиконот имаше ефект и на многу студенти им ја разјасни употребата на времињата, но не можеше да се очекува дека ќе ги реши сите тешкотии во изборот, прво: затоа што самиот графикон бара речиси математичко резонирање за одлука што во самиот говор по правило треба да се донесе во дел од секундата, второ: затоа што прашањата за (не)прекажаноста и (не)определеноста не се секогаш еднозначни и лесни, трето: затоа што покрај прекажувањето, има и други значења што делуваат врз изборот на времето, какви што се конклузивното, адмиративното, дубитативното и сл.

Графиконот покажува дека за да се употреби минато определено време, потребно е да се исполнат два услови: да не прекажуваме и да имаме временска определеност. За да се употреби минато неопределено време, доволно е само еден од овие услови да не биде исполнет. Па, сепак, минатото определено време се употребува почесто, а тоа е битно за стратегијата во наставата, според која – прво се учат оние форми што имаат поголема честота во комуникацијата (в. и Фридман 2011 : 28).

Во македонскиот јазик свршената л-форма од несвршените глаголи не само што е зафатена со процесот на губење, туку многу често таа се совпаѓа со несвршената, и тоа во случаи каде што во бугарскиот јазик тие се разликуваат. Доволно показателен во овој контекст ќе биде следниов графикон:

Навистина, дел од осумте набројани форми треба да се остават за повисоките нивоа на курсевите по бугарски јазик, како на пример конструкциите за т.н. „засилено прекажување“ со *бил*, но како и да е, странскиот студент има потешка задача во изучувањето на бугарскиот, отколку на македонскиот систем на минати времиња. Рускиот глагол *читать* е несвршен, но не е исклучено контекстот да налага употреба на свршената л-форма. Истото го забележува и Фридман во својата анализа на преводите од руски на македонски и на бугарски, каде што забележува дека многу форми на минатото време од несвршени глаголи во рускиот оригинал, на бугарски се преведени со свршената л-форма, а на македонски со несвршената (Фридман 2011).

Во усвојувањето на системот на минатите времиња во македонскиот и бугарскиот јазик, како и, конкретно, на евиденцијалноста, корисни се паралелните текстови: еден со минато определено време и друг, со истата содржина, но прекажан – во минато неопределено време. Најголем дел од учебниците по македонски и по бугарски јазик содржат вежби со вакви паралели. Истите паралелни текстови треба и да се надградат со задача од тој тип, каде што одреден текст, даден во минато определено време, од студентот ќе се побара да го прекаже.

Најдобар тест за степенот на усвоеност на евиденцијалноста, секако, се часовите по конверзација. Добра вежба е кога на студентите ќе им се даде задача да раскажуваат за своето детство и ќе им се каже дека сите настани што им се случиле до петгодишна возраст треба да ги раскажуваат во минато неопределено време затоа што ги знаат од раскажувањето на нивните родители. Самите студенти ќе имаат задача да направат граматичка разлика меѓу она на што се сеќаваат и она до што не допира нивната меморија.

Еден од најдобрите методи за усвојување на оваа категорија е преводот. Кога ќе му се даде на студентот конкретен текст во кој од контекстот може да заклучи кое дејство е засведочено, а кое прекажано, студентот ќе може да направи превод на јазикот што го изучува, во случајов на македонски или на бугарски, избирајќи ја соодветната форма на соодветното минато време. Ќе се послужиме со еден кус извадок од романот *Чернобилска молитва* од нобеловката Светлана Алексиевич.

Оригинал: Дома я уснула. Зашла в дом и повалилась на кровать. Я спала трое суток. Меня не могли поднять... Приехала "скорая помощь". "Нет, – сказал врач, – она не умерла."

Превод на македонски: Дома заспава. Влегов и се струполива на креветот. Спиев три дни и три ноќи. Не можеле да ме разбудат... Викнале брза помош. 'Не – рекол докторот – не е умрена.'

Превод на бугарски: В кџи заспава. Влязох в стаята и рухнах на кревата. Спава три деноношия... Не са можели да ме вдигнат... Дошла „Брза помош“. „Не, – казал докторът, – тя не е умряла.“

Преводот нуди одлична можност за вежбање, како и за дискусија меѓу наставникот и студентите за секоја конкретна форма во конкретниот контекст.

Освен случаите на очигледно прекажување или очигледна засведоченост, особено внимание во наставата бараат оние не толку јасни и еднозначни случаи. Таков е, на пример, случајот со т.н. *unprepared mind*, односно примерите од типот *сум заснал* и сл. На нив се надоврзуваат и конклузивот и дубитативот, кои во бугарскиот јазик имаат и свој специјален формален показател. Оттаму, методиката на наставата по бугарски јазик како странски има потешка задача од македонската методика, бидејќи треба добро да го испланира усвојувањето на овие конструкции.

4. ЗАКЛУЧОК

Прегледот на формите во бугарскиот јазик може да се смета за поучен и за методиката на наставата по македонски јазик како странски, затоа што ни ги открива и другите можни значења што ги крие минатото неопределено време и ни сугерира да изработиме соодветни методи и вежби за нивно усвојување. Прегледот на формите во македонскиот јазик, како и „поедноставувачките“ решенија на македонската лингвистика, од друга страна, можат да бидат од помош во методиката на наставата по бугарски јазик како странски. Затоа сметам дека соработката и отворениот ум се од општа полза.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Алексиевич, С. – *Чернобыльская молитва*. Москва: Время. 2017.
- [2] Алексиевич, С. – *Чернобылска молитва*. Скопје: Антолог. 2017.
- [3] Алексиевич, С. – *Чернобылска молитва (Хроника на бъдещето)*. София: Парадокс. 2017.
- [4] Stanojoski, I. Категоријалноста како фактор за девијации / *Výučba slovanských jazykov ako cudzích v slovanskom prostredí – súčasnosť a perspektívy*. – Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela – Fakulta humanitných vied., 202-209. 2009.
- [5] Станојоски, И. Проблемот на интерференциите при изучувањето на македонскиот јазик во Полска и Украина. – Скопје. 2009а.
- [6] Станојоски, И. Македонска мова. – Скопје. 2009б.
- [7] Stanojoski, I. *Makedonština*. Скопје. 2012.
- [8] Фридман, В. Македонистички студии. – Скопје : Македонска академија на науките и уметностите, 2011. – 236 стр. 2011.